

Η αποκατάσταση - αναβλάστηση των καμένων δασικών εκτάσεων: Μύθος και πραγματικότητα

Π. Καλλίρης

*Δασαρχείο Κορίνθου
Αράτου 39, Τ.Κ. 20100, Κόρινθος*

Αν και οι πυρκαγιές αποτελούν τα τελευταία χρόνια τον μεγαλύτερο κίνδυνο των Ελληνικών δασών ελάχιστες γνώσεις και γενικά πληροφορίες όσον αφορά το πραγματικό μέγεθος των άμεσων και έμμεσων επιπτώσεων από αυτή την καταστροφή έχουν γίνει αντιληπτές από την κοινή γνώμη, και κυρίως από τις εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μαζί με τις τελευταίες φλόγες σβήνουν και τα φώτα της «δημοσιότητας» και η αυλαία της παράστασης με το έργο «Δασικές πυρκαγιές» πέφτει. Όμως το έργο συνεχίζεται πίσω από την κατεβασμένη αυλαία και δυστυχώς η δεύτερη πράξη περιέχει τις πιο τραγικές σκηνές. Σηκώνεται μόνο για να δείξει τις σκηνές αλλοφροσύνης με πλημμυρισμένους χειμαρρους, καταστραμμένους οικισμούς και έργα πολιτισμού, ρημαγμένα νοικοκυριά και οικογένειες να εκλιπαρούν απελπισμένα για βοήθεια. Σεληνιακά τοπία και φυσικά δασικά οικοσυστήματα που τους ταιριάζει μόνο μια λέξη «Καταστροφή».

Είναι τόσο σημαντική η αποκατάσταση ενός κατεστραμμένου φυσικού δασικού οικοσυστήματος;

Στις μέρες μας και κυρίως γύρω από τα μεγάλα και μικρά αστικά κέντρα και οικισμούς το Περιβάλλον που περιέχει και τα Φυσικά Οικοσυστήματα και ιδιαίτερα η παράμετρος «τοπίο» ανάγεται όλο και περισσότερο σε παράγοντα

διαμόρφωσης Πολιτισμού που επηρεάζει άμεσα την κοινωνική ζωή και επομένως και την οικονομία μιας περιοχής .

Ο παράγοντας «Φυσικό περιβάλλον» βέβαια οριοθετείται σε ιδιαίτερης σημασίας παράγοντα σε περιοχές που οι οικονομικές δραστηριότητες στηρίζονται σ' αυτόν. Γιατί είναι αποδεκτό ότι αυτό αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πόλους έλξης επισκεπτών σε μια περιοχή.

Όμως τα φυσικά οικοσυστήματα και γενικότερα το φυσικό περιβάλλον είναι σημαντικό και για τους ίδιους τους κατοίκους μιας περιοχής γιατί αποτελεί τα εξωτερικά στοιχεία της φυσιογνωμίας της. Με λίγα λόγια το Φυσικό περιβάλλον που γίνεται αντιληπτό μακροσκοπικά σαν τοπίο , είναι η φυσική ταυτότητα της περιοχής . Είναι το πρόσωπο της. Είναι αυτό που γνωρίζουμε με τις αισθήσεις μας και μας κάνει να νιώθουμε καλύτερα όταν ζούμε ή προσεγγίζουμε σ' αυτό και το αντίθετο. Αποτελούν βασικό στοιχείο του πολιτισμού γιατί αυτός εξελίσσεται μέσα σ' αυτά. Γιατί είναι αποδεδειγμένο ότι το φυσικό περιβάλλον και ο πολιτισμός πάνε μαζί. Πάντα η υποβάθμιση του ενός έφερε αργά ή γρήγορα και την υποβάθμιση και καταστροφή του άλλου.

Η αποκατάσταση του καμένου φυσικού δασικού οικοσυστήματος πρέπει να αντιμετωπίζεται άμεσα και πάντα υπό το πρίσμα της επιστημονικής αιφορικής διαχείρισης και ποτέ ευκαιριακά

Η έννοια της αποκατάστασης περικλείει όλες εκείνες τις ενέργειες που είναι απαραίτητο να υλοποιηθούν προκειμένου το συγκεκριμένο σύστημα να επανέλθει όσο αυτό είναι δυνατόν στην προηγούμενη της καταστροφής του, κατάσταση. Τα φυσικά οικοσυστήματα όμως δεν είναι τόσο αποτέλεσμα ανθρωπίνων παρεμβάσεων όσο φυσικών εξελίξεων.

Τη βίαιη, πολλές φορές ανθρωπογενή καταστροφή, ακολουθεί βίαια προσπάθεια ανθρωπογενούς αποκατάστασης. Και είναι λογικό σε πολλές περιπτώσεις όταν αυτές δεν έχουν προμελετηθεί και ερευνηθεί με νηφαλιότητα και επιστημονική επάρκεια να κινδυνεύουν να καταδικαστούν σε οικολογική, περιβαλλοντική, πολιτισμική και οικονομική αποτυχία. Αποτυχία που συνοδεύεται με τη σειρά της από άλλες καταστροφές και από άλλες προσπάθειες αποκατάστασης και πάει λέγοντας.

Η αποκατάσταση λοιπόν ενός φυσικά οικοδομημένου οικοσυστήματος μέσα από την οικολογική διαδοχή σε οποιαδήποτε περιοχή του πλανήτη, βιολογικά δεν μπορεί να εγκλειστεί σε σλόγκαν και δραστηριότητα του τύπου «Φύτεψε και συ ένα δένδρο. Μπορείς.» ή άλλα παρεμφερή υποτιμητικά για την ανθρωπινή νοημοσύνη, επιστημονική δεοντολογία και κοινωνική αξιοπρέπεια των πο-

λιτών, ευκαιριακά συνθήματα που συνήθως εκπέμπονται το πρώτο φθινόπωρο μετά τις καταστροφές.

Και φυσικά δεν υποτιμούμε την οποιαδήποτε προσπάθεια κανενός για αποκατάσταση και πρέπει να είναι τιμητικά ευπρόσδεκτη. Όμως αυτό πρέπει κάπου να τροποποιηθεί. Δεν αρκεί να φυτέψεις ένα, δύο ή εικοσιδύο δένδρα. Είναι πάρα πολύ μακρινή η στιγμή που ένα μικρό δενδρύλλιο εκτεθειμένο σε αντίξοες καιρικές συνθήκες θα γίνει δένδρο. Πρέπει πρώτα να εκτιμηθούν πολλές παράμετροι από το συγκεκριμένο οικοσύστημα, οι οποίες έχουν δυναμικά τροποποιηθεί προς το δυσμενέστερο μετά την καταστροφή.

Η αποκατάσταση ενός φυσικού οικοσυστήματος, δεν αποτελεί μια στατική δράση. Αλλά μια εν δυνάμει εξελικτική διαδικασία - πορεία και προσπάθεια, που απαιτεί διαρκή ενδελεχή παρατήρηση, έρευνα και παρακολούθηση.

Είναι προτιμότερο να αφήσουμε το ίδιο το οικοσύστημα να ξεκινήσει πρώτο την αποκατάσταση και μετά αν μπορούμε να το υποβοηθήσουμε κάνοντας πολύ προσεκτικά βήματα.

Εάν αποφασίσουμε εμείς πριν απ' αυτό, τότε αν δεν διαθέτουμε τη γνώση και την εμπειρία στο συγκεκριμένο οικοσύστημα τότε κινδυνεύουμε όχι απλά να σπαταλήσουμε άδικα τα χρήματα του Ελληνικού λαού αλλά να προκαλέσουμε ίσως μεγαλύτερη καταστροφή από αυτήν που προηγήθηκε. Και δυστυχώς οι γνώσεις μας και η εμπειρία μας αν και μακρόχρονη και πολυγραφότατη, είναι σήμερα αρκετά ανεπαρκής για να μας δώσει πλήρη επάρκεια εγγυήσεων για ένα σίγουρα επιτυχημένο αποτέλεσμα.

Μακροχρόνιες παρατηρήσεις στα ελληνικά φυσικά δασικά οικοσυστήματα απέδειξαν ότι η φύση ακολουθεί μια θαυμαστή διαδικασία αποκατάστασης της φυσικής βλάστησης που σίγουρα οι περισσότεροι έχετε δει ίσως ευκαιριακά όταν περνάτε μέσα από καμένες περιοχές. Πρόκειται για το φαινόμενο της φυσικής ή οικολογικής διαδοχής. Πρώτα αναβλαστάνουν, όπου υπάρχουν τα λεγόμενα υδροχαρή είδη, δηλαδή τα πλατάνια, οι μωσχιοϊτιές, οι ψευδακακίες κ.λπ. Αμέσως μετά τα αείφυλλα πλατύφυλλα, δηλαδή τα πουρνάρια, οι κουμαριές και τα σχίνα. Ενάμισι μήνα μετά τη φωτιά μέσα από το καμένο χώμα, από τις ρίζες των καμένων κορμών, ξεφυτρώνουν στις ρίζες των βελανιδιών μαζί με τα κυκλάμινα και τις ανεμώνες, φρέσκα μικρά δροσερά κλαδιά ακόμη και μετά από περίοδο παρατεταμένης ξηρασίας. Αμέσως μετά τα αγκαθωτά φρύγανα, οι αφάνες, οι ασφόδελοι και τα θυμάρια. Μετά οι πόες ετήσιες και πολυετείς. Και αφού αυτά μέσα σε ένα χρόνο καλύψουν το χώμα ασκώντας μια τέλεια προστασία από τη διαβρωτική δράση των βροχών ανάμεσα τους φυτρώνουν δειλά τα πρώτα λίγα πεύκα.

Την επόμενη χρονιά το έδαφος έχει προστατευθεί περισσότερο, σκιαάζεται και είναι πιο δροσερό και τα πεύκα φυτρώνουν συνεχώς έως και πέντε και έξι

χρόνια μετά τη φωτιά. Και το κυριότερο αυτοί οι αγαθωτοί θάμνοι προστατεύουν τα αρτίφυτρα πεύκα από τη βουκή. Όταν το πέμπτο χρόνο θα εμφανισθούν πάνω από τα φρύγανα, τότε και να φαγωθεί η κορυφή τους από τα γιδοπρόβατα έχουν τόσο γερό ριζικό σύστημα, που δεν μπορεί να τα ξεριζώσει ένα ζώο. Και το οικοσύστημα σταδιακά αποκαθίσταται σταθερά μέσα από μια οικολογικά ευγενή επιλογή και μίξη ειδών. Την ονομαζόμενη Βιοποικιλότητα που είναι διαφορετική για κάθε οικοτόπο. Και το κυριότερο μέσα σ' αυτά τα υπό «ανέγερση» φυσικά οικοσυστήματα μελισσομήνη και δεκάδες είδη της άγριας ενδημικής πανίδας και ορνιθοπανίδας αρχίζουν και βρίσκουν τροφή και καταφύγιο. Ο μικρόκοσμος και ο μεγάλος ακολουθώντας αρχαίες μαγικές συνταγές θεμελιώνει το δικαίωμα της ζωής στον καμένο τόπο. Μια κοσμογονία αθόρυβα ξαπλώνεται σπιθαμή προς σπιθαμή και ένα θαύμα συντελείται.

Από το 1930 έως και το 1999 έγιναν πολλές προσπάθειες να αναδασώσουμε, να φυτέψουμε δηλαδή πολλά και διάφορα είδη δένδρων στις καμένες εκτάσεις των καμένων κυρίως πευκοδασών αλλά και άλλων υποβαθμισμένων εκτάσεων της Ελλάδας και του νομού μας. Σε πολλές επιφάνειες που απλά αναμοχλεύσαμε το έδαφος, αμέσως μετά τη φωτιά, πριν τον πρώτο χειμώνα, εμφανίστηκε το φαινόμενο που σας περιγράψαμε παραπάνω. Και πολύ γρήγορα αναπτύχθηκαν πυκνές νεοφυτείες μέσα από τα φρύγανα και τους θάμνους.

Σήμερα αρκετά χρόνια μετά κάνοντας τον απολογισμό μας διαπιστώσαμε ότι αν απλά είχαμε αναμοχλεύσει το έδαφος, όπου αυτό ήταν δυνατό, διαθέτοντας πολύ λίγα χρήματα, θα είχαμε στο συγκεκριμένο περιβάλλον ένα πανέμορφο και εύρωστο γενετικά προσαρμοσμένο στον συγκεκριμένο τύπο – σταθμό όπως λέγεται στην Δασοκομική - δάσος. Και αυτό χωρίς να ποτίσουμε και να σκαλίσουμε ποτέ ούτε ένα δένδρο ή φρύγανο. Μόνο προστατεύοντας την επιφάνεια από την αλλαγή χρήσης.

Πρέπει να διευκρινίσω για να μη παρεξηγηθώ ότι αναφέρομαι αποκλειστικά στα λίαν ξηροθερμικά περιβάλλοντα στα οποία αναπτύσσονται τα περισσότερα πευκοδάση της Κορινθίας. Πολύ ξηροί μήνες, πολύ μεγάλες θερμοκρασίες το καλοκαίρι, άνιση κατανομή βροχοπτώσεων μεγάλες κλίσεις, αβαθές φτωχό σχεδόν ανύπαρκτο δασικό έδαφος κλπ. Γιατί σε άλλα περιβάλλοντα – σταθμούς τα πράγματα είναι διαφορετικά.

Σ' αυτά τα εδάφη φυτρώνουν εύκολα μόνο δύο πράγματα. Τα πεύκα και οι αυθαίρετες κατοικίες και καλλιέργειες. Εξαρτάται από μας να διαλέξουμε τι μας συμφέρει περισσότερο.

Πρέπει λοιπόν πριν σχεδιάσουμε οποιαδήποτε αποκατάσταση που συνηθίζεται να γίνεται με αναφυτεύσεις - αναδασώσεις να μη σκύψουμε μόνο πάνω στους χάρτες αλλά πρώτα επάνω στο έδαφος. Να εντοπίσουμε στις αεροφωτογραφίες που διαθέτουμε παλιές καψάλες στην ευρύτερη περιοχή που μελετούμε και να

παρακολουθήσουμε φωτοερμηνευτικά διαχρονικά την εξέλιξη τους. Τη φυσική διαδοχική αποκατάσταση τους. Να ρωτήσουμε ντόπιους κατοίκους και παλιούς υπαλλήλους. Να επισκεφθούμε τις εκτάσεις και να εντοπίσουμε την οικολογική διαδοχή των ειδών στο συγκεκριμένο τόπο-σταθμό προσδιορίζοντας την ηλικίας τους και την βιοποικιλότητα τους.

Να επανασχεδιάσουμε τη φυσική αποκατάσταση του δάσους που κήκε, τη σύνθεση των ειδών υποβοηθώντας την και όχι αντικαθιστώντας την. Να εντοπίσουμε βαθουλώματα που κρατούν το χειμώνα νερό και να μη τα καταστρέψουμε γιατί είναι απαραίτητα για τα πουλιά. Να μη κάνουμε μεγάλες βαθμίδες, γιατί είναι απροσπέλαστες από τα ερπετά που ζουν εκεί σε ένα πολύ δύσκολο περιβάλλον. Και να ενισχύσουμε την προστασία του εδάφους, με μικρού βάθους παράλληλες με τις χωροσταθμικές ισοϋψείς καμπύλες αρόσεις. Και κλαδοπλέγματα ποτέ όμως συνεχόμενα σε μεγάλο μήκος. Να εμπλουτίσουμε την περιοχή με σπέρματα όχι μόνο πεύκων αλλά και θάμνων και φρύγανων και αγριολούλουδων και όσο το δυνατόν περισσότερων ειδών από αυτά που αναγνωρίζουμε στην περιοχή. Ακόμη και σε διπλοκαμένες εκτάσεις είναι προτιμότερο να σπείρουμε νωρίς το φθινόπωρο σπέρματα. Αρκεί να παρατηρήσουμε στα γειτονικά άκαφτα δάση ποτέ πέφτουν τα σπέρματα από τα πεύκα στο έδαφος. Τον ίδιο χρόνο να σπείρουμε και εμείς και να αναμοχλεύσουμε ελαφρά. Μαζί να σπείρουμε σε όλο το φάσμα κατά το δυνατόν σπερμάτων από τα είδη που προϋπήρχαν στην περιοχή.

Είμαστε εν τέλει πεπεισμένοι ότι γι' αυτά τα καμένα οικοσυστήματα της ευμεσογειακής ζώνης βλάστησης ο καλύτερος χειρισμός είναι η υποβοήθηση της αποκατάστασης της φυσικής διαδικασίας και όχι η βίαιη αντικατάστασή τους.

Βέβαια δεν υπάρχει περίπτωση να ξαναφτιάξουμε το δάσος που καταστράφηκε εύκολα. Και ούτε η δική μας γενιά θα προλάβει να το δει όπως το γνώρισε. Όμως μια προσπάθεια σ' αυτόν τον τομέα θα δώσει καλύτερο λειτουργικό περιβαλλοντικό και αισθητικό αποτέλεσμα και τουλάχιστον θα αποτρέψει να σκορπιστούν χρήματα άδικα.

Οι πλούσιες θεωρητικές αλλά κυρίως οι εφαρμοσμένες γνώσεις της Δασικής Οικολογίας, της Δασοκομίας, της Αρχιτεκτονικής Τοπίου, της Εδαφολογίας, της Συστηματικής και Δασικής Βοτανικής σίγουρα πρέπει να επιστρατευτούν σ' αυτόν τον αγώνα. Πρώτα από όλα όμως θα πρέπει να επιστρατευτεί η Δασολογική εμπειρία, ευαισθησία και παρατηρητικότητα. Οι εφαρμοστές Δασολόγοι είτε το θέλουν είτε όχι πρέπει να δουλέψουν ερευνητικά για κάθε τόπο ξεχωριστά. Μόνο που το εργαστήριο τους είναι ολόκληρα βουνά και δασικά οικοσυστήματα.

Για να γίνει αυτό όπως καταλαβαίνει κανείς, πρέπει να τους δοθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και κίνητρα. Και για τα κίνητρα σήμερα κανείς δεν τολ-

μά να διανοηθεί ότι υπάρχει περίπτωση να δοθούν, δυστυχώς όμως δεν υπάρχουν ούτε οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις.

Δεν πρέπει κατά την γνώμη μας να ελέγχουμε την Υπηρεσία και την πολιτεία για το πόσα στρέμματα ξαναφυτεύονται μετά τις πυρκαγιές. Αλλά πόσα στρέμματα άλλαξαν, αλλάζουν και θα αλλάξουν χρήση μετά τις φωτιές. Γιατί εκεί δεν πρόκειται να φυτρώσει ούτε θυμάρι. Αυτή είναι η μεγαλύτερη καταστροφή του οικοσυστήματος και του πολιτισμού.

Πριν όμως να σχεδιάσουμε την αποκατάσταση των καμένων δασικών οικοσυστημάτων χρειάζεται να αποκαταστήσουμε κάτι πολύ σημαντικότερο που αν δεν προηγηθεί τότε ματαιωνούμε και κυριολεκτώ. Τι είναι αυτό;

Είναι η αποκατάσταση των καμένων αξιών και των υποβαθμισμένων αντιλήψεων για τη μοναδική αξία του Φυσικού περιβάλλοντός μας.